Posudek na disertační práci

Žitý svět člověka v teoretické reflexi vědce

Vypracoval: Matěj Pudil

Předložená práce si stanovuji ambiciózní a nikoli nezajímavý cíl: předložit reflexi vztahu vědce a jeho činnosti (tj., zhruba řečeno, vědeckého poznávání) k problematice žitého světa. K této otázce se přistupuje prostřednictvím řady dosti různorodých exkursů: k Nietzschemu, Platónovi, Merleau-Pontymu, ale také a možná především – prostřednictvím jakési *via negativa* – ke zkušenosti slepoty a hluchoslepoty, a to zejména s autorovou kritikou (inspirovanou Rortym a dalšími) „vizuálního" modelu poznání. Autorovými slovy: „Pokud má být poznání podobné vidění, pak ho budeme muset přehodnotit a zkrátka uznat, že je v něm mnoho nevědomého, a tedy nereflektovaného a jistě také implicitního" (v exempláři práce, který jsem obdržel, chybí stránkování, takže čísla stránek uvádět nebudu). Autorovi je zde vodítkem evidentní – a rozhodně zajímavý – předpoklad: „každý nějak ví, že se lidský jedinec rodí s určitými vlohami, ale ty se musí rozvinout v průběhu růstu, vývoje a tréninku (...). Jenže tento proces ve většině případů probíhá s takovou samozřejmostí, až se může zdát, že je něčím naprosto přirozeným (...). Příklad situace hluchoslepých osob má naznačit, jak nesamozřejmé to je (...)". A již předtím: „Zatímco u normálního člověka probíhá naladění na svět víceméně neproblematicky a lze jej tedy obtížně sledovat, u lidí hluchoslepých je každý takový krok spojený s nutností překonávat obtíže, a základní komponenty potřebných schopností se tak lépe odhalují". Autor tedy volí přístup, jaký před ním zvolil například Diderot v *Dopise o slepcích*. Proč ne, takový postup, založený na ukazování nesamozřejmosti zdánlivě samozřejmého (v tomto případě charakteru vědeckého poznání) může být jistě inspirativní.

Práce se nicméně hodnotí poměrně těžko. Vůbec ne proto, že je krátká – to je naopak sympatické. Člověk by ovšem u takovéto krátké práce čekal, že bude v maximální míře takříkajíc „substanciální". Nu a otázka zní, zda tomu tak skutečně je. Symptomatický je už jen začátek, „vycpaný" jakýmsi kvazi-literárním úvodem o „noci světlušek" – je to jistě věc vkusu a osobního postoje, ale nemohu se nějak zbavit dojmu, že pokud chce člověk psát literaturu, má jít prostě s kůží na trh a napsat román. V současnosti dosti rozšířená tendence „oživovat" teoretické výklady rádoby literárními pasážemi mi připadá nepatřičná, zvlášť když je ta literatura poměrně neobratná („... my, lidé moudří a dovední"; „jak se zorientuje ve světě človíček zapouzdřený v prostředí moderních technologií ..." atd. atd.). Neobratných, rádoby bodrých a familiárních formulací je vůbec v práci poměrně dost (vědy „produkují všechna ta udělátka"; „osobně nechci být takto příkrý"...). Ale jak říkám, to je věc názoru.

Ne snad že by v práci bylo vysloveně něco špatně – s velkou většinou lze vlastně nějak souhlasit. Na druhou stranu je fakt, že některé výklady působí poměrně... jednoduše? Tak například „Historický exkurs k Platónovi" – tři Platónovy dialogy (*Timaios*, *Menón* a *Theaitétos*) jsou zde vyřízeny na cca třech stránkách, aniž by o jakémkoli z nich bylo řečeno cokoli zásadnějšího.

Co se týče hluchoty a hluchoslepoty, jsou to exkursy sice zajímavé, ale jisté nesnáze, zdá se mi, nastávají i zde. Například to, zda je člověk nevidomý od narození, anebo zrak ztratil v průběhu života (tedy měl zkušenost s „vizuálním prostorem"), je podle mě dosti zásadní. Autor tento rozdíl sice příležitostně reflektuje, ale nijak zvláštní roli pro něho podle všeho nehraje – „Také je důležitý fakt, že jako osoba oslepnuvší v dospělém věku čelí krom slepoty také neschopnosti odstoupit od perspektivy vidoucí osoby jakožto od perspektivy primární" – no, to je ovšem *velmi* důležité (nejde jen o „také" důležitý fakt). Anebo dále: „Situace se ještě zhoršuje, pokud se dříve vidoucí osoba zoufale snaží porovnávat vodítka, která má při chůzi k dispozici, s vizualizací prostoru, které je samozřejmě stále ještě schopna"

– ale jak se to má k autorově úvaze o charakteru vědeckého poznání? Na téže stránce se o sluchu kdovíproč hovoří jako o „kontaktním smyslu („... kontaktní smysly, hmat, čich i sluch jsou neintencionální smysly"), o zhruba pět stran dál se mluví – celkem pochopitelně – o zraku a sluchu jako o „distančních smyslech". Čtenáři to připadá nějaké popletené. „Pokud lze připodobnit vědecké poznání či spíše vědeckou pravdu k nevidění..." – ale jak, jak přesně je lze připodobnit? Je mimochodem možná škoda, že v práci není zmíněn Condillac, jehož analýza smyslů (především hmatu jako jediného smyslu, který nám poskytuje informace o prostoru) se zdá v daném kontextu nanejvýš relevantní.

Ke gestickému „jádru" jazyka u Merleau-Pontyho: „Gesta jsou podle Merleau-Pontyho fundamentálním základem expresivních pohybů, jádrem jazyka" – no, to je otázka. Gesto se skutečně ve *Fenomenologii vnímání* objevuje jako svého druhu paradigma jazykové exprese, ale děje se tak spíše na podporu tvrzení, že význam gesta lze číst z tohoto gesta samotného, a právě tato bezprostřední čitelnost významu je základem Merleau-Pontyho pojetí jazyka, namířeného proti intelektualistické koncepci. Otázka zní, jestli lze proto ještě tvrdit, že gesta jsou *jádrem* jazyka – otázka by pak zněla, proč prostě negestikulujeme namísto mluvení? – případ neslyšících ukazuje, že manuální komunikace dovede svůj komunikační účel plnit stejně efektivně jako komunikace verbální.

Nerozumím příliš větě o stránku dál: „Specifikem lidského jazyka je to, že jeho vnější strukturu [co to je?] si v zásadě osvojuje vždy znovu každý jedinec opakovaně napříč generacemi [jak opakovaně napříč generacemi???] a že (necháme-li stranou skrytý základ gramatické struktury jazyka [proč ho máme nechávat stranou?], která typicky [existuje tedy nějaký netypický případ?] nemusí být mluvčím reflektována), se lidské jazyky geograficky zásadně liší, postrádaje [sic] nějaký čistě biologický základ." Z tohohle, přiznám se, jsem trochu zmaten.

O další stránku dál se opět opakuje starý známý rozdíl mezi „vrozenou" a „získanou" hluchoslepotou, ale tentokrát se autor omezuje na výrok, že „já se níže zaměřím na druhou kategorii tzv. ‚získané hluchoslepoty', protože se mi jedná o jedince, kteří zrak i sluch ztratili v prelingválním období" – a v případě slepoty se mu tedy o takové jedince nejednalo?

Zkrátka a dobře: nechci tím říci, že práce je špatná. Obsahuje velmi zajímavé postřehy – viz například pasáže o konstrukci prostoru u nevidomého. Člověk by ale ocenil nějakou soustavnější argumentační strukturu. Takhle to vypadá, že jde o sled volně řazených, filosofických i nefilosofických exkursů, u nichž člověk jen relativně nesnadno uhaduje, jak se vážou k ústředí otázce vizuality či ne-vizuality (a reflektovanosti či nereflektovanosti) vědeckého poznání. Na disertační práci, zdá se mi, to je přece jen dost málo.

Navrhuji nicméně práci přijmout s klasifikací **prospěl** – ovšem bude hodně záležet na průběhu obhajoby.

Praha, 11. 3. 2022 Josef Fulka